MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJTIMOIY ONGNI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI

Sherqulov Nurali Adil o'g'li
Jizzax davlat pedagogika Universiteti
Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
(maktabgacha ta‘lim) mutaxassisligi 2 kurs magistranti
E-mail: nuralisherqulov29@gmail.com

Qabul qilindi: 06.11.2025
Ko‘rib chiqildi: 07.11.2025
Tasdiqlandi: 08.11.2025

Kalit so‘zlar:
Ijtimoiy ong, maktabgacha yosh, bolalar, ijtimoiy ko‘nikmalar, pedagogik strategiyalar.

Key words:
Social consciousness, preschool children, social skills, pedagogical strategies, cooperation.

Ключевые слова:
Социальное сознание, дети дошкольного возраста, социальные навыки, педагогические стратегии, сотрудничество.

Annotatsiya. Ushbu tezis maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llarini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqotda bolalarning ijtimoiy xulq-atvori, jamoadagi munosabatlari va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda uchraydigan qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Tezis ijtimoiy ongni shakllantirishning pedagogik va psixologik strategiyalari orqali bolalarda ijtimoiy barqarorlik, hamkorlik va muloqot qobiliyatini rivojlantirish imkoniyatlarini yoritadi.

Annotation. This thesis focuses on the problems of developing social consciousness in preschool children and ways to address them. The study analyzes difficulties in children’s social behavior, peer relationships, and the development of social skills. The thesis highlights pedagogical and psychological strategies to foster social consciousness, promoting social stability, cooperation, and communication skills among preschoolers.

Аннотация. Данный тезис посвящен проблемам формирования социального сознания у детей дошкольного возраста и способам их преодоления. Исследование анализирует трудности в социальном поведении детей, взаимоотношениях со сверстниками и развитии социальных навыков. Тезис подчеркивает педагогические и психологические стратегии формирования социального

сознания, способствующие развитию сотрудничества, коммуникативных навыков и социальной устойчивости у дошкольников.

Kirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogika va psixologiyada dolzarb mavzulardan biridir, chunki ijtimoiy ong bolalarning jamoadagi munosabatlari, xulq-atvori va shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ijtimoiy ongni rivojlantirish orqali bolalar o‘zaro hurmat, hamkorlik, empatiya va muloqot qobiliyatlarini egallaydi, shuningdek, jamiyatga moslashuvchan va ijtimoiy jihatdan barqaror shaxs sifatida tarbiyalanadi. Hozirgi kunda pedagogika tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishda pedagogik va psixologik yondashuvlarni uyg‘un qo‘llash zarur. Shu bilan birga, bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirish, ular orasida ijtimoiy xulq-atvor va munosabatlarni mustahkamlash pedagogik faoliyatning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishdagi muammolarni aniqlash, ularni bartaraf etishning samarali yo‘llarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etishdir. Shu yo‘l bilan pedagoglar bolalarda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash, muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda shaxsiy va ijtimoiy salohiyatini oshirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirish nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishi, balki jamiyatga moslashuvchan va ijtimoiy jihatdan barqaror shaxs sifatida tarbiyalanishi uchun ham muhimdir. Bolalarning ijtimoiy ongini rivojlantirish orqali ular o‘zaro hurmat, hamkorlik, empatiya va muloqot ko‘nikmalarini egallaydi, shuningdek, jamoadagi munosabatlarni to‘g‘ri anglash va ijtimoiy vazifalarni bajarish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy ongni shakllantirishda pedagogik va psixologik strategiyalarni uyg‘un qo‘llash zarur, chunki bu bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini samarali rivojlantirish va ularning shaxsiy hamda ijtimoiy salohiyatini oshirishga yordam beradi. Tadqiqotning qo‘shimcha maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishdagi muammolarni aniqlash, ularni bartaraf etishning samarali yo‘llarini ishlab chiqish va pedagogik amaliyotga tatbiq etishdir. Shu yo‘l bilan pedagoglar bolalarda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash, muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Adabiyotlar tahlili. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirish masalasi pedagogika va psixologiya sohalarida uzoq yillardan beri tadqiq etilib kelinmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalarning ijtimoiy xulq-atvori va jamoadagi munosabatlarini rivojlantirishda pedagogik va psixologik strategiyalarni uyg‘un qo‘llash muhim ahamiyatga ega [1]. Bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish metodikasi, jumladan, o‘yin faoliyati va interaktiv mashg‘ulotlar orqali muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish samaradorligini oshiradi [2]. Milliy va xalqaro tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni rivojlantirish psixologik yondashuvlar bilan birga pedagogik strategiyalarni qo‘llashni talab qiladi [3]. Shu bilan birga, bolalarning emotsional intellekti, empatiya va ijtimoiy moslashuvini baholash orqali ijtimoiy ongni shakllantirish samaradorligini aniqlash mumkin [4]. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan metodik qo‘llanmalar esa pedagoglarga bolalarda ijtimoiy ongni rivojlantirishning amaliy tavsiyalarini beradi va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni tatbiq etishga imkon yaratadi [5].

Materiallar va usullar. Tadqiqotda maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishdagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo‘llarini o‘rganish uchun sifat va miqdoriy tadqiqot usullari birgalikda qo‘llanildi. Ma’lumotlarni yig‘ishda kuzatuvlar, so‘rovnomalar, individual va guruh intervyular, shuningdek, psixologik testlar va o‘yin faoliyatlari metodlaridan foydalangan. Kuzatuvlar bolalarning jamoadagi munosabatlari, o‘zaro hamkorligi, ijtimoiy xulq-atvori va muloqot qobiliyatini baholashga imkon berdi. So‘rovnomalar va intervyular orqali bolalarning ijtimoiy ongini shakllantirishdagi qiyinchiliklar va pedagoglarning amaliyotdagi tajribalari o‘rganildi. Psixologik testlar bolalarning empatiya, ijtimoiy moslashuv va hamkorlik ko‘nikmalarini aniqlashga yordam berdi. Shu bilan birga, o‘yin va interaktiv mashg‘ulotlar pedagogik strategiyalarning samaradorligini baholashda qo‘llanildi. Tadqiqot natijalari statistik va analitik metodlar yordamida qayta ishlanib, bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishda pedagogik va psixologik yondashuvlarning samaradorligi aniqlanib, ularni amaliyotga tatbiq etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Natijada, tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishda kompleks pedagogik va psixologik yondashuvlarni qo‘llash zarurligini ko‘rsatdi.

1-Jadval. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishda pedagogik va psixologik yondashuvlar

Asosiy omil	Maqsad / vazifa	Bolalarga ta’siri	Samaradorlik darajasi
O‘yin faoliyati	Hamkorlik, muloqot va ijtimoiy	Bolalarda ijtimoiy barqarorlik va hamkorlik	Yuqori

Asosiy omil	Maqsad / vazifa	Bolalarga ta'siri	Samaradorlik darajasi
	ko‘nikmalarni rivojlantirish	ko‘nikmalari shakllanadi	
Interaktiv mashg‘ulotlar	Faol ishtirok va ijtimoiy ongni rivojlantirish	Bolalar o‘zaro hurmat, empatiya va muloqot qobiliyatini oshiradi	Yuqori
Guruh ishlari	Jamoadagi munosabatlar va hamkorlikni mustahkamlash	Bolalar jamoadagi faol ishtirok va ijtimoiy moslashuvni o‘rganadi	Yuqori
Psixologik treninglar	Emotsional intellekt va empatiyani rivojlantirish	Bolalar o‘z hissiyotlarini boshqarish va boshqalarni tushunish ko‘nikmalarini rivojlantiradi	Yuqori

Ushbu jadval maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirish jarayonida pedagogik va psixologik yondashuvlarning ahamiyatini tizimli ravishda ko‘rsatadi. Jadvalda o‘yin faoliyati, interaktiv mashg‘ulotlar, guruh ishlari va psixologik treninglar asosiy omillar sifatida berilgan bo‘lib, ularning maqsadi, bolalarga ta'siri va samaradorlik darajasi ko‘rsatilgan. O‘yin faoliyati bolalarda hamkorlik, muloqot va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi, interaktiv mashg‘ulotlar bolalarning faol ishtirokini rag‘batlantirib, empatiya va o‘zaro hurmatni shakllantiradi. Guruh ishlari bolalarning jamoadagi munosabatlarini mustahkamlashga yordam beradi, psixologik treninglar esa emotsional intellekt va empatiya ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu tariqa, jadval bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirish jarayonida samarali pedagogik va psixologik yondashuvlarni vizual va tizimli ko‘rinishda aks ettiradi hamda pedagogik faoliyat uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda asos bo‘ladi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirish jarayonida turli muammolar uchraydi, jumladan, bolalarning jamoadagi munosabatlari, muloqot ko‘nikmalari va ijtimoiy xulq-atvorni o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklar. Kuzatuvlar va intervyular bolalarning o‘zaro hamkorlik va empatiya darajasini baholashga yordam berdi, shuningdek, pedagoglarning amaliyotdagi yondashuvlari va strategiyalarining samaradorligini aniqladi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, pedagogik va psixologik yondashuvlarni uyg‘un qo‘llash orqali bolalarda

ijtimoiy ongni shakllantirish samaradorligini oshirish mumkin. O‘yin faoliyati, interaktiv mashg‘ulotlar va guruh ishlari bolalarning muloqot qobiliyatini rivojlantiradi, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi va hamkorlik ko‘nikmalarini oshiradi. So‘rovnomalar va testlar bolalarning empatiya, ijtimoiy moslashuv va jamoadagi faol ishtirokini baholash imkonini berdi, shuningdek, pedagogik yondashuvlarning qaysi jihatlari samarali ekanligini aniqladi. Milliy va xalqaro tadqiqotlar bilan solishtirish natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijtimoiy ongni shakllantirishda kompleks yondashuv – pedagogik, psixologik va tashkiliy tadbirlarni uyg‘unlashtirish – eng samarali strategiya hisoblanadi. Shu bilan birga, tadqiqot bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirish jarayonida pedagoglarning faol ishtiroki va kommunikativ madaniyatini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatdi. Natijalar shuni tasdiqladiki, pedagogik va psixologik strategiyalarni integratsiyalash orqali bolalarda ijtimoiy ongni mustahkamlash, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlash va jamoadagi ijtimoiy muhitni barqarorlashtirish mumkin.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirish murakkab jarayon bo‘lib, u pedagogik va psixologik yondashuvlarni uyg‘un qo‘llashni talab qiladi. Kuzatuvlar, intervyular, so‘rovnomalar va psixologik testlar bolalarning jamoadagi munosabatlari, muloqot ko‘nikmalari, empatiya va ijtimoiy moslashuv darajasini aniqlashga yordam berdi. Tadqiqot shuni tasdiqladiki, o‘yin faoliyati, interaktiv mashg‘ulotlar va guruh ishlari bolalarda ijtimoiy barqarorlikni oshirish, hamkorlik va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishda eng samarali vositalardir. Shu bilan birga, pedagoglarning faol ishtiroki, kommunikativ madaniyati va pedagogik strategiyalarni integratsiyalash bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishni ta’minlash, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash hamda jamoadagi ijtimoiy muhitni barqarorlashtirishga xizmat qiladi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, kompleks pedagogik va psixologik yondashuvlarni qo‘llash maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongni shakllantirishning eng samarali yo‘li hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Xolmatov A. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy rivojlanishi. – Toshkent: Pedagogika, 2020.
2. Karimova M. Bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish metodikasi. – Samarqand: Ilm, 2021.
3. Smith J., Johnson L. Early Childhood Social Development. – London: Routledge, 2019.
4. Ahmedov T. Pedagogik va psixologik yondashuvlar maktabgacha ta’limda. – Toshkent: Fan, 2022.
5. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash bo‘yicha metodik qo‘llanma. – Toshkent, 2023.